

השבוע בגליון

- ◆ יבמה שהתגלה כי מעוברת היא
- ◆ "רוב" - הנהגה, לא קביעת מצאות
- ◆ חלב אם 'ארסי' והכרעת האקדמיה בפראג
- ◆ תינוק שאינו יונק, רשאית אמו להנשא?

- ◆ "ברוך... אשר קידש את בעלי בקדושתו של אהרן"
- ◆ ההבדל בין דין רוב לבין דין עדים

- ◆ חימום חלה קפואה בשבת
- ◆ ישראל רשאי לשחוט קרבן בשבת?
- ◆ המשלים את המצווה, אומרים לו התחל
- ◆ מוהל היודע מחצית המלאכה בלבד

דבר העורך

מגיד שיעור בבית חולים

"אתה רואה אותו?", הוא מצביע על בנו בן השש, "בגללו אכחנו לומדים בספר 'מאורות השבת'".
בליל שבת הוא אכל אצל גיסי ובשבת בבוקר לאחר הקידוש פנה אלי בתמימות: "אבא! אתמול, אצל... למדו ב'מאורות השבת' והיה כתוב שם ש...". ראיתי את ההתלהבות בעיניו, והצטרפנו גם אנו ללומדי "מאורות השבת".
אלה הם מעשים שבכל יום.
כל מי שניתן לזהותו עם 'מאורות' נחשף לסיפורים רבים מסוג זה ודומיהם.

הפעם נתייחס לזווית מעניינת אנושית ומרגשת.

הרב א. לבי שליט"א, משמש כמגיד שיעור תיק ומנוסה במסגרת "מאורות הדף היומי". לא פעם הוא נשלח 'להשריש' גרעין של לומדי דף היומי בבתי כנסת בהם הקרקע נראית צחיחה, למעט לומד אחד או שניים. כעבור תקופה ניתן להבחין במתפללים נוספים המסתפחים אל השיעור, עד שהוא מצמיח שורשים, מתעבה ומתייצב.

דווקא בשיעורו שלו נתקל הרב לבי בעקשנות מה. זה שנים הוא נוסע מידי יום לבית החולים בלינסון בפתח תקווה, בו הוא משמש כמגיד שיעור בדף היומי. על קהל שומעיו נמנים אנשים מכל הגוונים, וכמעט מכולם נשמעה תגובה בין השתוממות להתנגדות קלה, עת הציע להם ללמוד ביום חמישי מתוך "מאורות השבת".

מאז נוסד השיעור הוא נוהג ביום חמישי לומר רעיון נאה על פרשת השבוע, לכבוד שבת קודש. לאחרונה עלה בדעתו לצרף אל הפינה השבועית את לימוד שתי ההלכות השבועיות מתוך 'מאורות השבת':

- **למה** הלכות? שאל ד"ר א.
- **מה** פתאום ביום חמישי דיני שבת - תמה סניטר ב'.
- כך** התגלגלו התגובות, אך הוא ביקש את רשותם לתקופת נסיון. ירצו - ישמעו. לא ירצו - לא ישמעו. **וישמעו** וירצו.

דף לג/ב זר ששימש בשבת במאי

חימום חלה קפואה בשבת

מה לחימום חלה קפואה בשבת ולסוגייתנו?
על כך במאמר שלפנינו.

הגמרא מביאה את דברי רבי חייא, כי ישראל העובד בשבת בבית המקדש עובר על שני איסורים: **א.** זר שעבד במקדש, שהרי מי שאינו כהן אינו רשאי לעבוד בבית המקדש. **ב.** חילול שבת. הגמרא מבררת ארוכות, מה בדיוק עשה אותו זר, שבמעשה אחד עבר על שני איסורים אלה, עד שהיא מוצאת מקרה מסויים [שחיטת פרו של כהן גדול ביום הכיפורים].

לעומת התלמוד הבבלי, בתלמוד הירושלמי (פרק ב' הלכה ה') נמצאה זוגמה רגילה ושכיחה: זר שהקטיר קרבן על המזבח בשבת. מלבד איסור זר שעבד במקדש, עבר גם על איסור חילול שבת קודש בעשותו את מלאכת "מבשל", שהרי הוא חפץ שיתעכל הקרבן באש המזבח, כמצוותו [משום "מבעיר" אין כאן, כמבואר בגמרתנו שהסוגיה היא לשיטה הסוברת כי אין מתחייבים חטאת על הבערה, והגמרא סבורה שהנידון הוא על חיוב חטאת].

האם יש להסיק כי התלמוד הבבלי חולק עם התלמוד הירושלמי בדיני בישול?

מלאכה חסרת תועלת: הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל נוקט כי אכן כן. בספרו "אבן ישראל" (חלק ח' סימן כ"ט) הוא טוען, כי התלמוד הבבלי סובר שזר זה אינו חייב משום איסור "מבשל", שכן, הרי אין לו כל צורך בכך שבשר הקרבן יתבשל ויהיה ראוי לאכילה. רצונו הוא בתוצאה - קרבן שרוף, מאוכל עד כלה. נמצא, שמן השלב שבו הבשר מבושל, טרם יחרך וישרף, אין לו תועלת ואף לא ישאר מכך מאום. באופן זה אין חייבים על מלאכה בשבת (ועיי"ש מה שכתב לחלק מהנאמר במסכת שבת דף ע"ד).

ומכאן, מסיק הגרי"י פישר, כי בשבת מותר לחמם חלה קפואה על גבי המיחם, אף על פי שהקרח שעל החלה מפשיר ומתבשל, שכן, מאחר שלמניח החלה אין צורך במים המתבשלים והם מתאדים והולכים ומאום לא נותר מהם, הרי זה כבישול קרבן בשבת על גבי המזבח, שאין חייבים עליו משום איסור "מבשל".

גם בדעת הירושלמי מבאר הגרי"י פישר זצ"ל, כי הירושלמי מודה שאם כל רצונו הוא לכלות את החפץ בשריפה, אין זה נחשב "בישול". אך הירושלמי חולק וסובר, כי למרות שעומד הוא לשריפה ולכליון, מאחר ששיעור קיום מצוות הקטרת קרבן אינו בשרפתו עד תומו, אלא עוד בשלב שלפני כן, המכונה "עיכול", כבר מתקיימת מצוות הקרבת הקרבן, חייב המקטיר קרבן על המזבח משום איסור "מבשל", לפי שרצון בעל הקרבן הוא שיתעכל, ולא שישרף עד תומו (ועיי"ש שביאר כן במ"מ בירושלמי).

הלכה למעשה: ראוי לציין, כי הלכה זו אינה מוסכמת, וגדולי הפוסקים אסרו להניח חלה קפואה שעליה קרח, העלול להתחמם עד שיעור שהיד סולת ולהתאדות (ראה "ארוחות שבת" פרק א' סעיף י"ב מדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ושו"ת "מנחת יצחק").

עילוי נשמת

מרת **חיה רבקה** ע"ה
ב"ר הלל ז"ל
נלב"ע כ"ב בסיון תשס"ה
תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה הר"ר **חיים מרדכי יהודה גאטליב** שיבלחט"א ובני המשפחה שיחיו טורונטו-מונטריאל-אוסטרליה

עילוי נשמת

הקדוש הבחור
אברהם חיים מוצן הי"ד
נפל במלחמת שלום הגליל
ביום י"ט בסיון **תנצב"ה**

הונצח ע"י **משפחות מוצן** שיחיו ישראל - קנדה

עילוי נשמת

הר"ר **ניסן קלמן** ז"ל
ב"ר מאיר צבי ז"ל - תל-אביב
נלב"ע כ' בסיון תשס"א
תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

דף לג/ב אי בשחיטה, שחיטה בזר כשרה

ישראל רשאי לשחוט קרבן בשבת?

בנסותה לברר באיזה מקרה זר העובד בשבת בבית המקדש עובר על איסור עבודה במקדש למי שאינו כהן וגם על איסור חילול שבת, מבהירה הגמרא, כי אין מדובר בישראל ששחט קרבן בשבת, שהרי "שחיטה כשרה בזר". גם מי שאינו כהן רשאי לשחוט קרבנות. העבודות הנעשות לאחר מכן, כשרות בכהנים בלבד, אך השחיטה עצמה, כשרה גם בזר.

הדעת נותנת, כי את הקרבנות שציוותה התורה להקריב בשבת בבית המקדש, רשאי גם ישראל לשחוט ואינו מחלל את השבת בכך, שכן, במה שונה הוא מן הכהנים? את הקרבנות הללו ציוותה התורה להקריב בשבת, ולכאורה אין עילה שרק כהנים ישחוטם ולא ישראלים.

מפליא, איפוא, לגלות, כי רבותינו האחרונים ("שער המלך" הלכות ביאת המקדש פרק ו' הלכה ל', ובהגהות לרש"י כאן, ועוד) מבהירים, שמדברי רש"י עולה שהדבר אסור. אסור לישראל לשחוט קרבן בשבת, משום איסור חילול שבת, ואילו דברי הגמרא שבזר השוחט בשבת אין איסור, מכוונים לכך שאיסור זרות אין, ואין כוונתה שגם על איסור חילול שבת אינו עובר [ראוי לציין כי הדיוק בדברי רש"י אינו מוסכם באחרונים, וה"חכם צבי", סימן מ"ד, וכן נקט ה"חזון איש", סבורים כי אין כוונת רש"י לחלק בין האיסורים, וישראל רשאי לשחוט קרבן בשבת ככהן].

מה טעם?

הסברים מעניינים נאמרו בעניין, להלן שניים מהם.

המשלים את המצווה, אומרים לו התחל: הגאון רבי מאיר פוזנר זצ"ל, ה"בית מאיר", כותב בחידושו למסכתנו כי היתר שחיטה בשבת בבית המקדש נובע מכך שהקרבן דוחה את השבת. מעתה, רק מי שיכול להשלים את המצווה שבגינה נדחה איסור מלאכה בשבת, הוא הרשאי להתחילה. לאמר, אמנם ציוותה תורה להקריב קרבן בשבת ולעשות מלאכות לצורך כך, אך מי שיכול להתחיל את ההקרה בלא לסיימה, לא קיבל היתר מלכתחילה להתחיל במלאכה...

מוהל היודע מחצית המלאכה בלבד: לאור מסקנה זו מסוגייתנו, משווה ה"בית מאיר" בין גמרתנו לבין הלכה שנפסקה ב"שולחן ערוך" (י"ד סימן רס"ו סעיף י"ד): "יש לזיהר, שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע". טעם הדבר, לפי שקיום מצוות מילה דוחה את מלאכות השבת, וכפי העולה מסוגייתנו, רק מי שסיים את המצווה שמחמתה נדחים איסורי שבת, הוא הרשאי להתחילה.

אולם, הרמ"א מעיר על אתר: "ולא מצאתי ראייה לדבריו. ואדרבה, נראה לי דשרי, דהא מילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש, שכמה כהנים היו עובדים ומחללים שבת, דמאחר דשבת ניתן לדחות הרי הוא כחול לכל דבר". כלומר, אכן כן, רק מי שראוי לעשות את כל מעשה המצווה רשאי ליטול בה חלק, אך אין לקבוע כי עליו לעשות הכל. הא ראייה, שהרי עבודת הקרבן בבית המקדש, גם בשבת, נעשתה על ידי כהנים אחדים ולא נצטווה כהן אחד לעשות את כל העבודות [רק ישראל, זה, שאינו ראוי ליתר עבודות הקרבן, אף לשחוט אינו רשאי]. מעתה, גם שני מוהלים יכולים לחלוק במצוות המילה. עם זאת, הרמ"א מסיים: "אמנם מצאתי בקובץ שיש לי, לאסור, ועל כן טוב להחמיר לכתחילה".

ה"בית מאיר" נוקט, כי גם הרמ"א מודה, שבמקרה שאדם יודע לעשות רק חלק מפעולות המילה, אין הוא רשאי למול בשבת... [יש לציין, כי ניתן לחלק בין הדברים, מפני שבסוגייתנו מדובר על ישראל שאינו רשאי לשחוט, ובמוהלים מדובר על מי שאינו יודע, ויתכן כי דווקא מי שאינו רשאי לעשות הדבר, אינו רשאי גם להתחילו, לא כן מי שרשאי לעשות את כולו רק שאינו יודע זאת, שאין מניעה כי יתחיל לעשותו].

ומכאן להסבר נוסף בגמרתנו, מדוע זר ששחט בשבת עבר על חילול שבת.

הכהנים - השליחים: בעל "בית הלוי" זצ"ל (ח"ב סימן ט' אות ג) מבאר, כי יש הבדל מהותי בין מעשה שחיטה של כהן לבין מעשה שחיטה של ישראל. הכהנים הם משרתי ה' ושלוחיו של עם ישראל לעבוד בבית המקדש. ציווי הקרבת הקרבנות והעבודות הכרוכות בהם, הוטלו על הכהנים. הם המצווים בכך ולפיכך רק אליהם מתייחס היתר וציווי התורה להקריב קרבנות בשבת (וע"ע ספר "משמר הלוי" עמ"ס יומא עמוד צ"ד).

דף לד/א היה אוכל בתרומה

"ברוך... אשר קידש את בעלי בקדושתו של אהרן"

סוגיות ארוכות מוקדשות במסכתנו לאכילת תרומה על ידי כהן, בת כהן, אשת כהן ועבד של כהן. כהן האוכל תרומה, מקיים מצווה מן התורה [כהן אינו חייב לאכול תרומה, עיין ספר המצוות לרמב"ם מצווה פ"ט, שמגדיר את אכילת התרומה "נגרר אחר המצווה", וראה "דרך אמונה" הלכות תרומות פרק י"א הלכה א' בביאור ההלכה]. מה דינם של כל המסתפחים אליו, בתו, אשתו ועבדו, שמחמתו הם אוכלים, הגם הם מצווה מקיימים? לשאלה זו השלכה הלכתית, האם גם הם מברכים על אכילת תרומה, פְּכַךְ הכהן?

אחרונים רבים סבורים כי מקיימים הם מצווה באכילתם ואף מברכים עליה. ראייה לדבר הביאו מן הנאמר בגמרתנו, כי נחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר מה דינו של כהן שבעיצומה של אכילת תרומה נודע לו כי הוא "חלל" [בן של כהן ושל אשה הפסולה לכהונה. הבן מחולל מן הכהונה ובטל ממנו דין כהן], ואינו רשאי לאכול תרומה. לדעת רבי יהושע, הרי הוא פטור מתשלום "חומש" [האוכל תרומה בשוגג משלם את הקרן ותוספת חמישית ככפרה, והקרן והחומש מתקדשים בקדושת התרומה] מפני שהוא "טועה בדבר מצווה" [אין מתחייבים על איסור הנעשה מתוך מחשבה שמתקיימת מצווה]. והנה, מחלוקת זו עוסקת גם באשת הכהן

תגובותיהם

הנלהבות מלמדות על מעטפת רוחנית מופלאה שיוצרת סדרת 'מאורות השבת'. ד"ר דוד שטרית, סגן מנהל היחידה לתפקודי ריאה: "צריך להבין, במשך השבוע לא תמיד יוצא להכין משהו נאה לשולחן השבת. אנשים עסוקים מגיעים לפעמים אל השבת, ישר מימות החולין. פושטים את החלוק הלבן, או את חליפת העסקים ולובשים בגדי שבת. זהו. כעת אנו לומדים ביום חמישי את ההלכה, עם המקורות שלה, מעלים רעיונות וזוכים להגיע אל שולחן השבת עם הכנה ראוייה".

ד"ר סטיב ג'קסון, ניוורכרורג מנתח ראש עמוד שדרה: "כשאני מגיע מוכן מראש, הילדים מקבלים מושג מה זו 'הלכה'. ההלכות אינן נקראות 'סתם כך' מהספר, אלא אני, כראש המשפחה, בא עם רקע מוקדם ויודע את הנושאים וכך ההלכות משתרשות בלבם. הם יודעים ומבינים כי ההלכות אינן רצף של הוראות, אלא הן מדרוך חיים שלם!".

יור' ועד העובדים בבית החולים, מר דוד שלוש הי', שמתמסר לשיעור בכל מאדו, מציין בסיפוק, כי לאחר שנים ארוכות הוא זוכה להגיע ברגיעה ובשלווה לשבת המלכה, לאחר שלמד כי יש לערוך את ההכנות לשבת שעות לפני הגעתה.

ניתן לציין עוד תגובות רבות מפי אנשים רבים, מהן עולה התמונה, כי הספר 'מאורות השבת' מעניק לאנשים רבים כלים שיתכן כי כלל לא היו מודעים לכך שהם זקוקים להם.

הרב מגיד השיעור מציין, כי דווקא בבית חולים, בו אין יום ואין לילה, בוקר ואחר צהרים מתערבבים ומיטשטשים, תחילת שבוע וסוף שבוע הם מושגים שונתים על מפתנו של בית החולים, ודווקא הלימוד השבועי בהלכות שבת, מנער את הזיכרון, שבתו שבת! כבר ביום חמישי נזכרים ומתרגשים בתוך ההמולה הרוגשת. שבת! לא נפרד מחברי שיעור הדף היומי בבלינסון, בלא לציין כי את חמישיס ספרי 'מאורות השבת' ללימוד במסגרת השיעור, תרם פרופ' מילטון סאוטה הי', מנהל היחידה לניתוחי חזה וריאות, לעילוי נשמת בנו ר' ישי ז"ל.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה הערוך

מענה לשון

לה/ב החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא

"קיימא"
את המילה שבכותרת ניתן לקרוא בשלושה אופנים שונים, ולכל אחד משמעות שונה:
א. "קיימא": זהו פועל בזמן הווה ("בינוני") לנקבה, שפירושו: "עומדת", כך יש לקרוא בביטוי הרגיל "קיימא לן" (כגון במגילה כ/ב), שתרגומו המילולי: "עומדת לנו", כלומר: מקובל ומוסכם בידינו.
ב. "קיימא": זהו שם עצם, שאינו מופיע בתלמוד בבלי, אך אונקלוס מרבה להשתמש בו כתרגום ל"קיימא" (בראשית ט/יב), "שְׁבָעָה" (שם כו/ג), "הקפה" (במדבר ט/טז). שם זה מוכר גם מן הסליחות: "רחמנא! עביד בדיל קיימא דגזרתא עם אבהתנא!" (= "עשה בעבור הברית שכתת עם אבותינו").

ג. במשנתנו יש לקרוא: "קיימא". יש גורסים "קיימא" עם ה' סופית, האופיינית למילים עבריות (ראה בנוסח המשנה בכת"ק של הרמב"ם ובמלאכת שלמה, וכן בסוגיית הירושלמי כאן "בן קיימא"). משמעות מילה זו היא "קיום", והיא מופיעה בביטויים רבים (נזיר פ"ב מ"ח וב"ק פ"ד מ"ו: "בן קיימא", שבת פ"ט מ"ב: "קשר

ובעבדו, שנודע להם כי בזמן שאכלו תרומה כבר לא היו רשאים לעשות כן, וכגון, נודע לעבד הכנעני שאדוניו מכרו לישראל, שגם הם פטורים מחומש, מפני ש"טעו בדבר מצווה". הרי לנו, כי אכילתם מצווה היא (ראה "משנה ראשונה" תרומות פ"ח).

[ראוי לציין, כי ראיה זו מגמתנו, אינה ברורה כל עיקר, לפי שרק על כהן חלל מנמקת הגמרא את פטורו שהטועה בדבר מצווה פטור, אך יתכן שבאשתו ובעבדו פטורים נובע מנימוק אחר. עיין בתוספות רבי עקיבא איגר על המשניות שם, וב"דרך אמונה" פרק י הלכה י"ב].

אם עליהם לברך, מה יברכו? הכהן עצמו מברך, "ברוך... אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול תרומה" (רמב"ם הלכות תרומות פרק ט"ו הלכה כ"ב). ברם, אשת הכהן הן רק מפני נישואיה לכהן אוכלת בתרומה וגם עבד מפני שנקנה לכהן אוכל בתרומה. ואכן, יש הסוברים כי בת כהן תברך כאביה ואילו אשת כהן ועבדו לא יברכו כנוסח הזה (עי' במשנה הראשונה שם ובמ"מ שצ"י בספר זכרון חי סימן ב' ענף י').

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ("דברות משה", קידושין, סימן י"ז ענף ג) מעלה אפשרות, כי אשת כהן תברך "אשר קידש את בעלי בקדושתו של אהרן וציוונו..." והעבד יברך, "אשר קידש את אדוני בקדושתו..."

חרף האמור לעיל יש הסוברים שאשת ועבד כהן אינם מצווים כלל באכילת תרומה, ואין באכילתם מצווה. אחרים חילקו בין אשת כהן, שיש באכילתה מצווה, לבין עבד כהן שאין באכילתו מצווה. שכן, אמנם אשה ועבד הם "קניין כספו" של הכהן ומכח קניינו בהם הינם רשאים לאכול תרומה, אך באשה נאמר גם "כל טהור בביתך יאכלנו" והרי זו סיבה עצמית לאכילת תרומה, לא רק כקניין כספו [ראוי לציין, כי בבת כהן, לכל השיטות יש קיום מצווה ככהן, שהיא מזרעו של אהרן ואף מברכת ככהן - ראה זכרון חי שם, ודרך אמונה סוף ה' תרומות].

דף לה/ב ונמצאת מעוברת

ההבדל בין דין רוב לבין דין עדים

שתי סוגיות במסכת יבמות, ניצבות זו מול זו במלא הדרן, וכל אחת מהן אומרת, לכאורה, בדיוק ההיפך מרעותה. רבינו הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל "נודע ביהודה", מציב את הסתירה במלא עוזה, ולאחר מכן מבהיר את ההבדל בין המקרים.

יבמה שהתגלה כי מעוברת היא: במשנתנו מבואר, כי המייבם את יבימתו ולאחר מכן התברר כי היתה מעוברת מן המת, עליהם להביא קרבן חטאת, מפני שבמקרה זה האלמנה אינה נופלת לייבום, ושניהם עברו בשוגג על איסור "אשת אח". בעלי התוספות (ד"ה "ונמצאת מעוברת") מבהירים, כי רק אם היבם כנס את היבמה בתוך שלשה חודשים מעת מות בעלה, מתחייבים קרבן חטאת, מפני שניתן היה להמתין ולראות אם מעוברת היא. ברם, אם ייבמה לאחר שלשה חודשים, אפילו קרבן חטאת אינם צריכים להביא מפני שרוב המקרים העובר ניכר לאחר שלשה חודשים ובכך שהם סמכו על הרוב כדי לקבוע כי אינה מעוברת, אפילו "שוגג" אינם מוגדרים, אלא אנוסים, לפי שנישאו על פי דין תורה, ולפיכך פטורים מקרבן.

נישאה והתברר שבעלה הקודם חי: והנה, להלן (פ"ב/ב), במשנה נוספת, קיים דין סותר, לכאורה. המשנה קובעת, כי אשה שנישאה לאחר ששני עדים העידו כי בעלה הראשון מת, ולאחר מכן התברר כי שקר העידו - זקוקה להביא קרבן חטאת.

מה פשר ההבדל בין שני המקרים? הן התורה היא שהורתה לסמוך על "רוב" ולסמוך על עדים! כשם שהיבם והיבמה שנהגו על פי "רוב", מוגדרים 'אנוסים' הפטורים מקרבן, כך גם ראוי היה שהאשה שנישאה על פי עדים, תהא פטורה מקרבן!

"נודע ביהודה" (שו"ת תניינא י"ד סימן צ"ו) מציב קו מבדיל בין דין "רוב" לדין עדים, ובהכילי השיבות מחדדים את דבריו באופן הבא. חילוק זה מבסס "נודע ביהודה" על יסוד כי קרבן מביא אדם שעקב טעות עבר על איסור [עיי"ש הוכחה ליסוד זה].

"רוב" - הנהגה, לא קביעת מציאות: בהורות תורתנו הקדושה לסמוך על "רוב", אין היא קובעת כי מפני שכך הרוב הרי שזו המציאות בכל המקרים, ובמקרה דנו, אין היא קובעת שהיבמה אינה מעוברת מפני שאצל רוב הנשים העובר ניכר לאחר שלשה חודשים. לא. דין "רוב" מורה, כי אף על פי שקיים גם מיעוט המנוגד לרוב, ויתכן ואפשר כי המקרה שלפנינו נמנה דווקא על המיעוט, בכל זאת גזרה חכמתו יתברך לנהוג על פי הרוב.

מעתה, בהתייבם, אינם עושים כן מתוך הכרעה כי היבמה אינה מעוברת, אלא מפני שדין "רוב" קובע שעליהם להתייבם. לאחר מכן, כשמתברר שהיבמה מעוברת, אין הדבר חושף טעות בהליך קבלת ההחלטה להתירה להתייבם. כבר מלכתחילה ידוע היה כי יש מיעוט, וידוע היה כי יתכן שהיא נמנית על המיעוט, ובכל זאת כך דינה. ברי, איפוא, כי אפילו שוגגים אינם, שהרי ההחלטה לא התקבלה בטעות. שונה הוא לחלוטין דין התורה לסמוך על עדים.

התורה מורה כי עדות של עדים כמוה כמציאות. כאילו ברור וידוע לכולם שכך המצב. כלומר, אין כאן הכרעה במקרה של ספק, אלא לאור חשיפת המציאות על פי העדים, מתברר שאין כל ספק. זוהי הגדרת דין עדות.

מעתה, כשאשת איש נישאת לאור עדות כי מת בעלה, הרי היא נישאת מפני שהכל יודעים בוודאות שמת בעלה. לאחר מכן, כשמתברר שהוא חי וקיים, מתגלית לפנינו ידיעה שהיתה עלומה בעת קבלת ההחלטה ולאורה ברור לכל שיסוד היתרה להנשא היה בטעות. על טעות מביאים קרבן.

[שאינו] של קיימא; גיטין פ"ב מ"ג: "דבר שהוא של קיימא". ככל הנראה, הגיעה מילה זו אל העברית של חז"ל מן השפה הארמית. בארמית שבדניאל מצאנו את שם התואר "קִימָה" (דניאל ד/כג, רש"י: "קיימת... עומדת") ואת צורת המקור "קִימָה" (דניאל ו/ח, רש"י: "להחזיק"; מצודות: "לקיים... להעמיד ולהקים... בחוזק רב"). מלבד הסימות העברית (בחלק מן הנוסחים), ישנו סימן נוסף המלמד על התאזרות מילה זו בשפה העברית: בצירוף המילים "בן קיימא", משתמשים חז"ל תמיד במילה העברית "בן", ולא ב"בר" הארמית (אמנם, מאוחר יותר נעשה רווח הביטוי "בר קיימא", כמופיע לפעמים ברש"י וברשב"ם).

הערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:
ד.ת. 3446 ב"ב.
דוא"ל u_frank@geronimedi.net

פנינים

דף תברא מי ששנה זו לא שנה זו
לשבר הקליפות

כידוע, גם בדברי הגמרא יש רבדים שונים. החיד"א (בספרו דבש לפי מערכת אות מ) כותב בשם בעל מדרש תלפיות כי כוונה עמוקה יש בביטוי זה מעבר למשמעותו הפשוטה. האר"י הקדוש כתב שהקויות באות בדרך כלל "מחמת הקליפות" (דהיינו מכוחות הרע שבעולם). מסיבה זו כשהקשו קושיה חזקה תירצו מתחילה "תברא מי ששנה זו לא שנה זו", כלומר תרצו תירוץ דחוק שבו בעיקרו "להכניע את הקליפה", ולפיכך אמרו "תברא", לאמר שבכך היא משתברת, ורק לאחר מכן חזרו ואמרו תירוץ טוב מזה!...

דף לג/ב לקוברו בין רשעים גמורים
העיקר שיקבר

כאשר נפטר רשע אחד, נשאל "הערוך לנר" היכן יקברוהו לה.
השיב ואמר: אל תרבו עם בני משפחתו, קברוהו היכן שירצו, ובלבד שתקברוהו...

דף לו/א נפק דק ואשכח
יצא לעיני בסתר

בגמרא נאמר, כי רבי אלעזר ביקש לבדוק אם הלכה מסוימת נמצאת במשניות, ו"נפק דק ואשכח" = יצא דקדק ומצא, כי אכן נמצאת הלכה זו.
להיכן "נפק" - יצא?
הפירוש הרווח הוא, כי זהו ביטוי סמלי ואינו מעיד על יציאה פיזית ממקום כל שהוא.
ברם, פירוש מרתק מבואר ב"מגדים חדשים" (לברכות ט"א): כי בזמנם המשניות לא נכתבו על ספר, אך היו 'מגילות סתרים' אותן כתבו במהלך הדורות, ראשי בתי הדין, או נביאים, שרשמו לעצמם את "זכרון השמועות" ששמעו מרבותיהם ולימדו בעל פה לרבים, וכמו כן כתבו בהן את הדינים שחידשו החכמים בהסכמת הסנהדרין שבכל דור.
רשימות אלו כונו 'מגילות סתרים', מפני שנהגו להצניען. יצא, איפוא, החכם מבית המדרש, כדי לעיין בסתר באותן מגילות... ("ביאור אגדות").

דף לו/ב לא ישא אדם... ומינקת חבירו
תבש"ל ימים

הגמרא מביאה את תקנת חז"ל, שלא ישא אדם אשה מניקה, שמא יתעבר חלבה ובעלה השני לא ידאג להברותה לפי שעוללה אינו בנו. משך הזמן שבו עליה להמנע מנישואין הוא שנתיים ויומיים בדיוק, "ארבעה ועשרים חודש, חוץ מיום שנולד בו ומיום שתתארס בו" (רמב"ם הלכות גירושין פרק י"א הלכה כ"ו).

רמז נפלא כתבו הגאונים על פרק זמן זה: "לא תבשל גדי בחלב אמו", אין לעקור את הולד מאמו עד תבש"ל ימים - 732, שהם שנתיים ועוד יומיים (365 ימות שנת חמה X 2), כמבואר בגמרא (אוצר הגאונים מ"ג/א).

דף לז, מב/א ומינקת חבירו

חלב אם 'ארסי' והכרעת האקדמיה בפראג

תקנו חכמים, כי מניקה לא תנשא עד מלאת שנתיים ימים לעוללה, שכן קיים חשש שתתעבר ויתעכר חלבה עד שלא יהא ראוי, והבעל לא יקפיד להבריאה, לפי שהתינוק הזקוק לחלב אינו בנו.

תינוק שאינו יונק, רשאית אמו להנשא? הלכה זו נפסקה ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סימן י"ג). ברם, ישנם מקרים בודדים שאינם כלולים בתקנה זו. בתשובות רבותינו במאות השנים האחרונות, אנו מוצאים כי עסקו רבות בהלכה זו ובגדריה. בטרם נתמקד באחד המקרים, נקדים את דברי הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" אהע"ז ח"ב סימן ח) המבהיר, כי הלכה זו היא תקנת חכמים קבועה, וטענה כי בפועל התינוק אינו יונק מאמו, אין בה ממש, כי כל אשה ותינוק כלולים בתקנת חכמים, שכידוע "לא פלוג" חכמים בתקנתם [ועיי"ש שבמקום שאכן קיים חשש סכנה, הדבר חמור יותר]. רק מקרים יוצאי דופן אינם כלולים בתקנת חכמים, ולפיכך דנו רבות הפוסקים במקרים חריגים. לפנינו אחד מהם.

התינוקות שנפטרו ואחיהם שנותרו: נידון הלכתי סוער התעורר לפני שנים רבות, כאשר אשה בשם הנדל בת ר' יוסף מטטהגאין התאלמנה מבעלה וחפצה להנשא לאחר. מרת הנדל שיכלה את שלשת בניה הראשונים בינקותם ולהשערת הרופאים חלבה הוא שגרם לכך בהיותו מקולקל, 'ארסי' בלשונם. אכן, לאחר שלשה אלה ילדה ארבעה ילדים נוספים, שלא הניקתם, והללו בריאים ושלמים היו. לקטן שבהם לא מלאו שנתיים בעת שביקשה לשוב ולהנשא, והנידון שעלה הוא, אם גם במקרה זה קיימת תקנת חז"ל, או שמא מאחר שממילא אינה מניקה, רשאית היא להנשא. גדולים וחכמים נדרשו לעניין. "נראה לעניות דעתי ברור" מכריע ה"חכם צבי" (שו"ת, סימן ס"ד), "דאשה זו מותרת לינשא תוך כ"ד חודשים". אין גם לחשוש כי מכאן יבואו לטעות להתיר במקרים אחרים, לפי שמאורע זה נדיר ולא יטעו ללמוד ממנו (שם סימן ס"ו).

פוסקים נוספים הצטרפו להיתרו בנמקם, כי לא ניתן לאסור עליה דבר והיפוכו; אם תרצה להאכילו - נאסור זאת עליה בכל תוקף, פיקוח נפש! אם תרצה להנשא, נאסור זאת עליה, כדי שתוכל להניק את בנה?! לא יתכן הדבר (עיין אוצר הפוסקים יג-א עמ' 474).

מעניין לציין, כי כנגד המתירים עמד כחומה בצורה רבי אברהם ברוידא מפראג, שאת טענותיו טרח ה"חכם צבי" לדחות אחת לאחת, ובאותו מעשה הוכרע כדעת ה"חכם צבי" והיא נישאה במזל טוב (עיין באריכות באוצה"פ שם).

שנים לאחר אותו מעשה, הובאה שאלה דומה לפני רבי יהונתן אייבשיץ, תלמידו של רבי אברהם ברוידא. רבי עקיבא איגר, סבו של רבי עקיבא איגר היותר נודע [רבה של פוזנא], הוא ששיגר אליו את השאלה הבאה: אשה שבעלה היה רופא, קבע כי הנקה עלולה להחלותה בשחפת, כפי שאירע לאחותה הבכירה שמתה מחולייה זה לאחר שהניקה. לאחר מכן מת בעלה והותירה עם תינוק וגם זו חפצה להנשא לאחר.

רבי יהונתן הורה כי רשאית היא להנשא ובתוך הדברים הוא מספר, כי במאורע הקודם, בו הורה רבו לאסור, היה הדבר תמוה ביותר אף בעיני תלמידיו המובהקים, ורק לאחר מכן הוא עמד על דעת רבו, שנימוקו היה כי לא יתכן שחלבה של אשה בריאה יהיה מסוכן לתינוק. רבי יהונתן מספר, כי גם הציע את הדברים לפני "האקדמי בפראג" והם הסכימו עמו (תשובת רבי יהונתן בסוף ספרו "בני אהובה").

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אלול ס"ז - טבת ס"ח

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

כתבנעלהחפזים: "...וכזה יראה הוא בעצמו לעשות
לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם
עליו... ירננדב עבורו איזה ספר הצריך לרכיב
ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו
בו יהיה לנחת רוח. וכן ראירני רבים נוהגים".

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד"

בהוצאת מאורות הדף היומי

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

דף לז/א עשרה יוחסין עלו מבבל עשרה יוחסין

המהרש"ם (בקידושין ט/א) מבאר כי אין עשרה אלו מספר מקרי, אלא יש בו משמעות פנימית: עשר דרגות היוחסין שיש בעם ישראל הם כנגד מספר הקדושות שיש בעולם, שאף הוא נמנה בעשר - "עשר קדושות הן" מארץ ישראל עד קודש הקדשים.
עשרה יוחסין נגד עשר קדושות. הוא אומר, עשר דרגות בצבא מטה נגד עשר בצבא מעלה.

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

ברוב שיר ושבח הגנו מודיעים בזה לציבור הרחב שוחררי והוגי תורה ללומדי הדף היומי הופיע ויצא לאור הספר

"ביכורי יהודה"

על מסכת יבמות
פירוש נפלא על הדף, גמרא, רש"י וסופות, מהרש"א
וגדולי ראשונים
מעוטר בהסכמות מאת גדולי מאורי דורינו שליט"א
ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות
או אצל המחבר
הרב יהודא מאיר יעקב לייכטאג שליט"א
בטל: 17183872704

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן פרידמן** ז"ל

ב"ר חיים קלונימוס קלמן ז"ל נלב"ע כ"ב בסיון תשנ"ט
מיקירי בית המדרש סוכוטשוב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **מרדכי שמואל טלר** ז"ל

ב"ר צבי מנחם ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשס"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה גוטווקס** ע"ה

ב"ר ישראל עמנואל ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשנ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה וכלתה הר"ר **יוסף גוטווקס** זוג'
מרת **גניה ומשפ'** שיחיו-אנגלוד ניו ג'רסי

לעילוי נשמת

הרב **בן ציון צבי גולדשטיין** ז"ל

בן ר' יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ט"ז בסיון תשנ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **שמשון אברהם יהודה ומשפ'** - שיחיו

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail:

meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657